

Atgimusi Pavlovo respublika

Šį kartą – trumpas pasakojimas apie nuostabią vietą lenkiškame Lietuvos krašte, Šalčininkų rajone. Nors apie šią vietą turėtų žinoti kiekvienas moksleivis (mano laiku jos unikalumas buvo aprašytas ir istorijos vadovėlyje), tačiau dėl jos geografinės padėties (dalis lietuvių vis dar vengia keliauti šį kraštą, ar ne?) ir menko viešinimo didelė dalis iš mūsų esame ją tiesiog pamiršę.

Prisipažinsiu, ją pamiršęs buvau ir pats. Prieš penkerius metus, besibastydamas po Šalčininkų rajoną, važiauvau keliu nuo Turgelių link Jašiūnų. Pavažiavus gal porą kilometrų nuo Turgelių ir leidžiantis į nuokalnę Merkinės kaime, prieš mano akis atsivėrė labai kontrastingas vaizdas, kuriame persipynė didingi griuvėsių fragmentai ir dilgėlių bei įvairių krūmų šabakštynai.

Nežinodamas, kas tai per vieta ir manydamas, kad tai dar vienos kokio nors paprasto dvaro liekanos per daug ilgai ten neužsibuvau. O ir braidžiojimas po dilgeles bene iki juosmens tąkart nepasirodė labai įdomus užsiėmimas. Tačiau mane sužavėjo nuošaliau stovinti koplytėlė, todėl sugrįžęs į namus pradėjau domėtis plačiau.

Pasirodo, tai buvo Pavlovo respublikos griuvėsiai. Prisimenant tą laiką, čia labai tinka 2011-aisias pasirodęs Lilijos Valatkienės straipsnis „Pavlovo respubliką pasiglemžė laikas“ (<http://gyvenimas.delfi.lt/laisvalaikis/pavlovo-respublika-pasiglemze-laikas.d?id=41348455>).

Ką gi, ir gūdžiame XVIII amžiuje Abiejų Tautų Respublikoje buvo pažangiai mąstančių žmonių. Vos trisdešimtmečio sulaukęs dvasininkas Povilas Ksaveras Bžostovskis savo valdose pradėjo radikalias reformas. Šiais laikais sunku suprasti, kokius barjerus reikėjo tuomet įveikti, norint pakeisti įsisenėjusią socialinę santvarką ir bent jau nedideliame žemės lopinėlyje įvesti sąlyginę demokratiją. Naujose valdose suradęs, kaip pats rašė „... *mišku apaugusią, negausiai žmonių gyvenamą žemę, per kurią tekėjo į Nemuną įtekanti Merkio upė. Ir tų laukinių žmonių saujelės, skurde ir varge gyvenančios, pagal vyravusius šio krašto papročius vergovės darbais apkrautos, reikėjo ieškoti po miškus.*“, vos per porą dešimtmečių sugebėjo žmones paversti tam laikmečiui gana išsilavinusiais piliečiais, o 3000 hektarų teritoriją – klestinčia žeme. Pasirodo, lažo ir kitos priespaudos pakeitimas į činšą (piniginis ar natūrinis mokestis) buvo efektyvus. Verta pastebėti, kad likusioje Lietuvos (kuri tuomet jau priklausė carinei Rusijai) teritorijoje baudžiava panaikinta bene tik po 100 metų – 1861-aisiais...

Taigi, nuo 1769 iki 1795 metų Pavlovo respublika buvo nedidelė, tačiau palaiapsniui vis laisvėjanti valstiečių savivaldos bendruomenė. Nors oficialiai šią respubliką Lietuvos-Lenkijos Seimas pripažino ir jos konstituciją patvirtino tik 1791 m., tačiau jau nuo pat šio teritorinio vieneto egzistavimo pradžios jis formaliai atitiko atskiros respublikos požymius – čia galiojo savi įstatymai, buvo išleisti vietiniai pinigai ir net įkurta mažytė vietinė kariuomenė.

Deja, 1795-aisiais įvyko trečiasis Lietuvos-Lenkijos respublikos padalinimas, taip užbaigęs ir Pavlovo respublikos egzistavimą. Plačiau apie šios respublikos egzistavimo periodus galima paskaityti Šalčininkų rajono Turgelių P.K.Bžostovskio vidurinės mokyklos tinklalapyje (<http://www.bzostovskiovm.turgeliai.lm.lt/index.php/content-layouts>).

Šiandien rajoninio kelio pylimas atskiria vis dar išlikusius vartų stulpus nuo visos dvaro teritorijos, o senojo kelio, vedusio nuo kopyltėlės link vartų nebelikę ir žymės...

Tačiau ne viskas taip blogai. Gavus Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą, šiai teritorijai suteiktas „antras gyvenimas“. Nors pastatų griuvėsius gelbėti jau per vėlu, tačiau visa teritorija sutvarkyta nepriekaištingai. Prisimindamas prieš kelerius metus čia vešėjusias dilgėles džiaugiuosi, kad nors vienas nykstantis Lietuvos istorijos objektas sutvarkytas ir nebedaro gėdos net ir prieš iš užsienio atvykusius turistus.

Taigi, vos už 30 km nuo Vilniaus esanti didinga istorinė vieta laukia jūsų. Apsilankykite. Koordinatės: 54.456643, 25.475093.

Parengė Aurimas Rapečka, VU Matematikos ir informatikos instituto doktorantas, Enciklopedijos Lietuvai ir pasauliui (<http://lietuvai.lt>) iniciatyvinės grupės narys.